

Kan forskningsinput påvirke den politiske beslutningsproces?

Temanummer: Når viden skaber forandring

PETER VEDEL KESSING

Seniorforsker, ph.d.,
Dansk Institut for
Menneskerettigheder,
pvk@humanrights.dk

Kan viden skabe forandring?

Som forsker tror man på og »lever af«, at den viden, man skaber via sin forskning, fører til én eller anden form for erkendelse og ændring i samfundet. De færreste forskere ville nok give sig i kast med en til tider møjsommelig forskningsproces, hvis de på forhånd vidste, at ingen ville tage notits af deres resultater og konklusioner.

Titlen på dette temanummer af Økonomi & Politik lægger op til, at viden, herunder den viden der skabes via forskning, skaber forandring. Men spørgsmålet er, om det udsagn er sandt. Kan viden og forskning rent faktisk skabe forandring?

Det siger sig selv, at der findes mange forskellige typer viden og forskning. Fra grundforskning til mere anvendelsesorienterede analyser og udredninger. Tilsvarende findes der mange forskellige typer forandring. Viden kan skabe forandring på det mere overordnede politiske, lovgivningsmæssige og institutionelle niveau. Og viden kan forandre det enkelte menneskes ageren, herunder hvordan en politimand, en fængselsbetjent, en gerningsmand, et offer, en studerende mfl. reagerer.

Jeg tog min ph.d. på Københavns Universitet og arbejder nu som forsker på Dansk Institut for Menneskerettigheder. Før jeg blev forsker, og senere under en forskningsorlov, har jeg arbejdet i centraladministrationen i henholdsvis Indenrigs- og Udenrigsministeriet.

 Jeg fokuserer på samspillet mellem den viden, der skabes via egentlig peer-reviewed forskning og den politiske proces. Kan forskningsinput påvirke den politiske beslutningsproces i Folketinget og centraladministrationen? Og i så fald hvordan kan det bedst ske?

I denne kronik fokuserer jeg – med udgangspunkt i mine egne erfaringer fra såvel forskning som centraladministration – på samspillet mellem den viden,

der skabes via egentlig peer-reviewed forskning og den politiske proces. Kan forskningsinput påvirke den politiske beslutningsproces i Folketinget og centraladministrationen? Og i så fald hvordan kan det bedst ske? Men først et par ord om samspillet mellem viden og magt.

Er viden magt – eller afmagt?

Det er et kendt udtryk, at »viden er magt«, og at magten benytter sig af viden. Som den franske filosof Michel Foucault udtrykte det: »Når vi bliver vidensobjekter, bliver vi magtens undersåtter« (oversat af forfatter).

Men viden kan også udfordre magten. Der er mange eksempler på, at viden ikke altid er i høj kurs i det politiske system, og på at viden kan blive opfattet som en utidig begrænsning af det politiske råderum.

I autoritære regimer er det velkendt, at saglig og neutral viden ofte er en mangelvare og nogle gange ligefrem modarbejdes. Det seneste ekstreme eksempel herpå er vel præsident Putins undertrykkelse af oplysninger om den russiske aggressionskrig mod Ukraine. Den må kun omtales som en »speciel militær operation«, og det er forbudt at rapportere objektivt og neutralt om krigen i russiske medier.

Også i en dansk sammenhæng er der fra politisk side blevet udtrykt en vis mistillid til forskningen. Et eksempel herpå er tidligere statsminister Anders Fogh Rasmussens Nytårstale d. 1. januar 2002, hvor han annoncerede et opgør med ekspertvældet. Han sagde:

»Vi tror på, at mennesker er bedst til selv at vælge. Vi behøver ikke eksperter og smagsdommere til at bestemme på vore vegne. [...] Der er tendenser til et eksperttyranni, som risikerer at undertrykke den frie folkelige debat. Befolkningen skal ikke finde sig i løftede pegefingre fra såkaldte eksperter, der mener at vide bedst. Eksperter kan være gode nok til at formidle faktisk viden. Men når vi skal træffe personlige valg, er vi alle eksperter.«

Eksperter kan formidle faktisk viden. Men de skal afholde sig fra at komme med vurderinger og løsningsforslag. Det skal vi overlade til den enkelte og – underforstået – vel i sidste instans til politikerne og regeringen.

At der i brede kredse i det politiske miljø stadig er en vis mistillid til dansk forskning blev bekræftet, da et flertal på 72 mandater i Folketinget (Socialdemokratiet, Venstre, Dansk Folkeparti, Konservative Folkeparti, Liberal Alliance, Nye Borgerlige og Kristendemokraterne), den 1. juni 2021 vedtog et forslag (V 137) fremsat af Dansk Folkeparti om »overdreven aktivisme i visse forskningsmiljøer«. Forslaget pålægger universiteterne at sikre, at »selvreguleringen af den videnskabelige praksis fungerer. Det vil sige, at der ikke

forekommer ensretning, og at politik ikke forklædes som videnskab.« Kun 24 stemte imod forslaget (SF, Enhedslisten og Radikale Venstre).

Grundlæggende forskelle mellem forskning og politik

I Danmark er der ikke tradition for, at forskere bevæger sig frem og tilbage mellem forskningsverdenen og centraladministrationen. Det er mere almindeligt i visse andre lande, f.eks. USA. Her kan forskere den ene dag være ansat i centraladministrationen for den næste at være professor på et amerikansk universitet. På den måde sikres det, at forskningsviden, herunder den dybe faglige indsigt forskere opnår på deres respektive felter, direkte kan spille ind i den politiske proces.

» Når man i dansk sammenhæng bevæger sig fra forskning til centraladministration, som jeg har gjort nogle gange, opdager man hurtigt, at der er en række helt grundlæggende forskelle. Her vil jeg blot fremhæve fire centrale forskelle: hastigheden, længden af produkterne, om konklusionen er givet på forhånd samt forholdet mellem samarbejde og kompromis

Når man i en dansk sammenhæng bevæger sig fra forskning til centraladministration, som jeg har gjort nogle gange, opdager man hurtigt, at der er en række helt grundlæggende forskelle. Her vil jeg blot fremhæve fire centrale forskelle:

Det første, der slår én, er *hastigheden*. Forskningsprocessen er i sin natur langsom. Man har som forsker normalt god tid og mulighed for at gå i detaljer og i dybden med et spørgsmål. Modsat i den politiske proces og i centraladministrationen. Her går tingene ofte meget hurtigt. Processen fra, at et samfundsproblem bliver påpeget af en journalist, til at ministeren og dermed centraladministrationen reagerer, f.eks. med en undersøgelse eller lovændring, kan ofte være meget kort.

Den anden forskel er *længden* af produkterne. Forskningsprodukter er ofte lange og detaljerede fremstillinger. Modsat i den politiske proces. Et notat, der er mere end tre-fem sider, er alt for langt og kan ikke kaperes. Teksten skal være kort og klar og gerne i bulletform. Som den tidligere justitsminister og formand for Folketinget Erling Olsen udtalte: »Politikere kan godt læse – men de kan ikke bladre«. Forskere elsker at bladre. Men politikere har svært ved det.

Den tredje er, om *konklusionen er givet på forhånd*. Forskning er en åben proces, hvor der stilles åbne spørgsmål, og hvor udfaldet af forskningsprocessen ikke kendes forhånd. Ligesom der ofte ikke findes en entydig sandhed og kon-

klusion. Modsat er resultatet ofte givet på forhånd i centraladministrationen. Og der er brug for klare konklusioner. Regeringen har et ønske om et bestemt udfald, f.eks. at såkaldte barnebrude skal adskilles, eller at alle mink skal slås ned (for nu at nævne nogle mere spektakulære tilfælde), og så er det op til administrationen at levere og om muligt skabe grundlaget for, at det politiske ønske kan realiseres.

Den fjerde forskel vedrører *samarbejde og kompromis*. Forskningsprocessen er alene styret af de involverede forskere, og det ultimative formål er at nå frem til det fagligt rigtige resultat. Modsat i centraladministrationen. Her er resultatet ofte et kompromis mellem de forskellige involverede ministerier. Er der uenighed, er det den stærkeste minister eller departementschef – eller i sidste instans Statsministeriet – der afgør sagen. Ikke nødvendigvis det fagligt bedste synspunkt.

Man kan så overveje, om de fremhævede forskelle er af så fundamental karakter, at der i realiteten ikke er plads til forskningsinput i den politiske proces. Fører forskning til forandring – eller stilstand?

Kan forskning bruges til noget i den politiske proces

Selvfølgelig kan forskning føre til forandring også i den politiske proces. Men det sker ikke per automatik. Ny relevant viden og indsigt bliver ikke bare samlet op og indarbejdet i den politiske proces.

Det er selvfølgelig alfa omega, at selve forskningen og forskningsprocessen gennemføres fuldstændig uafhængigt af politiske interesser og ønsker – ellers er der ikke tale om forskning. Men forskningsresultaterne må for at have nogen effekt i den politiske proces målrettes og præsenteres på en måde, der respekterer den politiske virkelighed og det politiske valg, herunder de fire ovenfor nævnte forskelle.

Det ville være nyttigt, hvis tilliden mellem det politiske system og forskningsverdenen kunne forbedres. Politikerne har – modsat forskere – demokratisk mandat til at prioritere og træffe svære valg, og det skal naturligvis respekteres. Men det politiske råderum må udøves på grundlag af solid, saglig og objektiv viden. Der er et stort behov for at sikre et solidt og nuanceret beslutningsgrundlag for de ofte særdeles komplekse spørgsmål og problemstillinger, der arbejdes med i centraladministrationen og i den politiske proces. Og her er der potentiale til, at forskning kan spille en væsentlig rolle.